

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 20.

У НОВОМ САДУ 14. МАЈА 1887.

ГОД. III.

ИВАН ТРНСКИ
КЊИЖЕВНИК ХРВАТСКИ.

ИВАНУ ТРИСКОМ

У СЛАВУ ПЕДЕСЕТГОДИШЊИЦЕ КЊИЖЕВНОГ МУ РАДА.

Срикињице, цвећа амо, да вијемо венце шарне,
Да китимо дичну главу брата свога, брата мила,
Перивоја свога цвећем, свога луга, горе чарне,
Као што му је љубав жарка врлинама вашим свила!

Иџ столећа свету белу причао си љубав ведру
И дивоте, што у души зажегла Ти сила вечна,
И милоте, што научи на мајчину топлу недру,
Те с усана просу Ти се бујна река медотечна.

Што је сласти у тој реци, те заноси и осваја —
Мајчино Ти — женино је, Твоја песма њена дика,
Е па тако том сладошћу и осваја, јер напјаја,
И онда бива жива слика — мајци хвала од песника!

Прами цвеће, миомир му нек Ти топлу хвалу прати,
Што у грудих наших ниче, да бујније све то расти,
Да ти венча седу главу, што си песмом могао знати,
Што мо срце на срдашћу једва само уме касти.

Хај топла је у нас љубав, к'о сунашце неба наша,
Да зажари старе груди, а да гукну песмицама —
Топал поздрав лепих жена, руменике пуна чапа,
Па да новом јекнеш веку опет новим „Kriesnicama“!

Па та љубав молитва је, а молитва много може,
Е па за то са свих страна молитава лети чега,
А са наших са усана примиће их вељи Боже, —
Па чуј де нам, чо старче, оно сриско: многа љета!

Ј. С. Ч.

ОЛГА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.

НАПИСАЛА МИЛЕВА СИМЊА.

(Наставак.)

То се Павлова укуса тиче, могло му се само честитати, јер је Анђелија била млада и врло лепа девојка. Често је бивала у нашем кругу и ма да је била од мене доста млађа, нас смо се две искрено дружиле. Намислила сам, да пазим на Павла, не бих ли како год дознала, у колико су основани они гласови, што се разносили о његовој љубави према Анђелији. И у један мах ми се учини као да је свет имао право. Томе сам се здраво зарадовала, јер сам Анђелији била искрено одана, и чекала сам сваки дан, да он то и призна, т. ј. да је у њених родитеља запроси.

На моје велико чудо приметим, да је Павле спрема Анђелије са свим охладнио. Ко је мало боље пазео на његово понашање према њој, могао се уверити, да је очевидно избегава. Кад год би се с њом у друштву нашао, проговорио би с њом тек реч две, па и то само од беде; у опште понашао се према њој тако, као да је с њом једном за свагда прекинуо.

То није само мени ушало у очи, већ и другима, па чак и самој Анђелији, од које сам тек онако узгред чула, да јој је то жао. Мислила сам и мислила, али никако се нисам могла довити, са чега се Павле тако променио. Било ми је јако жао, што ће се они разићи; али како он мени — крај свега што је знао, да се ја и Анђелија добро пазимо — није о свему ништа спомињао, а ја опет нисам могла бити тако

дрска, да с њим прва поведем реч о томе, оставила сам, да се цела та ствар развије даље својим суђеним током, и у један мах ми се учини, као да је сасвим легла.

Ја сам обично после подне од два до четир часа проводила у заједничкој нам књижници. Павле је то знао, па како је и сам по кад и кад читао, дешавало се врло често, да ме је својим друштвом изненадио.

Том приликом смо пријатно проводили; по некад лагрдишући а по некад бога ми и претресајући најозбиљније ствари у животу, и за чудо смо већим делом били једног мишљења. Једног дана одем опет у «библиотеку», па пре но што ћу сести да читам, пођем од једног ормана до другог и станем разгледати књиге, којима се наслови видели кроз стаклена врата у орманова.

Између осталих неуредно поразбацаних књига у једном орману лежало је и једно црвено, писамце. Није се могло видети, коме је намењено, јер су па предњој затвореној му страни биле Павловом руком, исписане само ове речи: *In hoc signo vinces.*

То писамце стојало је доста времена на том месту, па када га и опет угледах, помислим, е га је Павле без сумње из нехатости заборавио отпрати. Таман ја тако премисљавам, а Павле уђе као наручен.

«А и ви сте ми до душе красив човек!»

Урекох пружајући му руку. »Гледај само, напи-
сао писмо, па га хитно и мапуо, да стоји тамо
до страшног суда. Благо оном, коме је наме-
њено! Тај ће се лепо начекати!»

»Какво писмо?« упита он погледав ме за-
чуђено.

»Та ево ово«, рекох и покажем писамце.
Он приђе ближе орману, баца тек само леги-
мичан поглед на писмо, насмеје се мало, али
не рекне ништа.

»Знате ли, да сам већ напислила, да вас
због нехатости накарам, јер кад год случајно
бацам поглед на тај орман, одмах уочим то пи-
самце, и чини ми се, као да ме оно гони, да
вас опоменем, е је већ пражње време, да про-
мене место.»

»Мора да вас је радозналост гонила, да му
се чешће приближујете. А без сумње вас је
мучило, што нисте могли дознати, коме је на-
мењено«, рече ми он подсмевајући се.

»Ни најмање. Да је тако, ја бих ту своју
радозналост могла брзо задовољити. Зар не уви-
ђате, да ми је само ваљало разбити ово на
орману? Али као што видите, сва окна на ор-
ману остала су цела.»

»Доиста. Па кад је већ тако, онда ћу да
вам кажем, да би ме због нехатости криво осу-
дили, јер то није писмо.»

»Није?« упитам зачуђено.

Он узе из џепа кључ од ормана, који је
увек код њега стојао, откључа орман, извади
споменуту црвену куверту, и пружив ми је рече:
»Као што видите.»

Узнем куверту у руке, преврнем је и на
другој страни угледам само онај исти већ спо-
менути цитат, а под прстима осетих, да у ку-
верти доиста није писмо већ слика.

Морам признати, да ме је то изненадило,
те сам наизменце гледала час куверту, час Павла.

»Видите«, узе он реч, »тим бих вам могао
деказати, да ја умем владати над собом и да
увек учиним ово, што наумим.»

Ја сам га ћутећи гледала.

»Ви би сад без сумње хтели знати, чија је
та слика?« упита он.

Осетила сам, да је поново хтео, да се руга
мојој радозналости, за то му одговорих:

»Као што видите, ја ћутим, па ако и ви за
најумесније пронађете, да ћутите, оставите ту
слику, где је и била, па онда можемо одмах
прећи на други какав разговор.»

»Дакле баш пећете да штате?«

Мени се то учини као изазивање.

»Ја ћу питати само онда, ако ви то же-
лите.»

»Знате шта. Нек не буде ни на вашу ни
на моју вољу. Погађајте, па ако погодите, ја
вам дајем моју поштену реч, да ћу вам призн-
нати, јесте ли погодили.»

»Добро дакле, ја ћу почети. Је ли мушња
ил женска слика?»

»Женска.»

»Јесте ли је скоро добили?«

»То вам не могу казати.»

»А јесте ли је одавно затворили?«

»Ни то вам не смем рећи.»

»А хоћете ли признати, да сте је с тога
затворили, да себе пробате, јесте ли толико
јаки, да је можете имати пред собом, а да је
не погледате?«

Он ми приђе ближе, ухвати ме за руку па
изусти:

»Признајем.»

»Онда ми неће бити тешко, да погодим. Не-
ћете ли ми замерити, ако будем искрена?«

»Ја вам дајем права, да кажете све, што
мислите.»

»Добро. Ја ћу се тим правом користити:
слика та или је заостала из давнашњих време-
на, или је имате од скора. Према томе је ори-
гинал или старији, или доста млађи од вас.»

»Погађајте даље.»

Мени је то било доста признања, па раз-
мишљајући о свему пронађем, да ћу боље проћи,
ако речем име оне млађе — говорило се да
се он пре интересовао за неку женску, која је
била старија од њега, и чини ми се не без осно-
ва — с тога му рекох:

»То је Анђелијина слика.»

Он ми поново стиште руку, и прошапта:

»Погодили сте.»

За један мах смо обоје заћутали. Њему је
без сумње било мучно говорити, а мени се учи-
ни, да ће најбоље бити, ако га неко време
оставим на миру.

»Па за данас да завршимо«, рекох му нај-
после, »а кад будете хтели, онда ћемо наста-
вити.»

»Немојте. Боље је, да сад о том говоримо.
Ја сам то већ одавно хтео.»

»Добро. Па реците ми, јесте ли наумили, да
та слика још дуго остане затворена?«

»Можда за навек.»

»Видите, кад помислим, како стојимо ја и
Анђелија, мени некако тешко пада, да с вама
говорим о томе, по вама за љубав пристаћу

на то, ал само под тим условом, да и ви то заборавите, и да према мени будете сасвим искрени. Хоћете ли?»

«Хоћу».

«Па реците ми без икаква околнштења, шта вас гони, да слику ту оставите и даље затворену, или искрено речено: зашто мислите, да ће боље бити по вас, ако Анђелију заборавите? Према ономе, што сам вам мало час рекла, могу слободно признати, да је Анђелија не само лепа, него и добра, а колико сам ја умела прозрети, чини ми се, да ни она према вама није равнодушна».

«Одга о томе би се могло много говорити. Видите, мени се по који пут и самом учини, да и она мари за мене, али после опет нађу случајеви, који ме о томе разувере. А тек ћете ми веровати, да сам ја о томе водио тачна рачуна».

«Можда сте је сувише строго гледали и према томе на неправди осудили».

«Ја се ретко варам; па све кад би то и био случај, има и других узрока, који ме гоне, да је заборавим».

«Па реците ми их».

Он заћута, а мени се учини, као да сам проникла, шта је мислио, па наумим да му помогнем:

«Онда само још један узрок може бити, а то су њене околности. Пустите ме, да онако искрено наставим, као што сам почела. Вама се чини, да је Анђелија девојка, која је — у кратко да речем — одрасла у изобиљу, нема мираза, а не зна ни за какав рад; па се бојите, да својом заслугом не би могли подмирити све оне потребе, на које је она научена».

Он ме зачуђено погледа па једва изусти:

«Можда имате право».

«А на што то можда? Вратите ми искреност искреношћу, па признајте, да је тако. Не бојте се; ако ико, ја вас нећу криво разумети. Али дозволите ми, да вам речем нешто, што ће ићи вама обојима у хатар. Анђелија је истинита научила врло лепо живити, али је по природи таква, да би се могла на све навићи и у свачем наћи. Колико су мени познате околности њеног оца, и ја мислим, да она нема мираза. Не сећам се, да су њени родитељи икада о томе говорили, али вас могу уверити, да од вајкада веле, да ће, како им је кћи јединица, зета узети у кућу и подмиривати му све домаће потребе. Према томе би зету сва заслуга остала заштеђена. Ја имам узрока, да то верујем, с

тога вам то и казујем. Рачунајте дакле, да ма и кроз неколико година само остављате своју заслугу на страну, зар не би заштедили толико, колико би изнела сума, која би и у најгорем случају залегла приличан мираз. То би, колико се мени чини, по вас било још боље, а имали би уза се жену, коју љубите».

«То је донекле истина. Али пустите сад мене, да и ја прозборим искрено. Знате ли ви, да се по месту говори, да градоначеошник, што се материјалног стања тиче, врло трајаво стоји. Неки доказују, да му је сво имање скроз задужено».

«Знам ја то и немојте мислити, да бих што од вас затајала, не бих ли вас само приволела, да узмете Анђелију. Не, то не бих чинила никад, јер мислим, да не би било поштено. Али мени, којој су скроз познате њихове околности, можете веровати, кад вам кажем, да није тако лоше, као што се свету чини. Кад узмем у обзир, како они живе, као и то, како је градоначеошник умешан човек, онда ми се чини, да се он за цело морао постарати за своју породицу. Али најпосле немојте се ослоњити на моје уверење, немојте ни за тренутак помишљати, да мене неки особити обзир гоне, да се заузимам за Анђелију. Ви ћете најбоље знати, на који начин ћете се уверити о свему, а што се саме девојке тиче, ту се слободно ослоњите на мене. Или можда хоћете, да вам и иначе помогнем? Хоћете ли, да се распитам у њених родитеља, шта су наумили да даду уз кћер? Не брините се ни за што, ја ћу знати, како ћу најумесније удесити».

«Па молим вас, учините то, а ја ћу међутим писати мом брату и рећи му све, што сам од вас чуо».

Ове његове последње речи нису ме ни мало изненадиле. Знала сам, да је од увек био под тугорством свог брата. Отац, мати, сестра му, сви скупа нису били за њега оно, што старији брат му. Ја сам неколико пута имала прилике, да их видим једно уз друго, па сам се уверила, да је понашање његовог брата према њему било тако, да је свакоме упало у очи. Лепо, је кад ко пита старијег за савет, али да ко има тако мало слободне воље, као он, и то с тога, што се та воља сатира под руковањем братовљим, па чак и онда, кад су обојица зрели људи, томе сам се чудила не само ја, већ сваки, коме је то било познато. Ја сам небројено пута опајала, како је то вређало Павлов мушки понос, јер је увек хтео то да прикрије, али му није

увек псало за рувом. Тако се сећам, кад ми је олет једном нагласно, како ће у некој ствари бити брата, да је страшно ушепртљиво, особито онда, кад је осетио, да је то мени изгледало смешно.

»Видите,« рекао је, не би ли ствар загладно, ми смо један на другог тако навикли, да нисмо у стању један без другог ништа урадити, па ни највиштвавије ствари».

Једва сам могла наћи, шта да му на то одговорим. Јер да сам му у онај мах искрено рекла, шта сам мислила, увредила бих била у њему мушки понос, па из тог узрока сам му истину прећутала, и за то се ни данас не кајем. Та он је сам хтео, да не буде пред-а-мног понижен! Али како се само дао тако тоторисати? Он, који је од увек хтео да важи за самовољу! Какав ли је само узрок био, који га је гонио, да се брату тако покурава? Јер то покуравање носило је на себи чудноват, неприродан вид. Јадни Павле! И данас још кад на то помислим, жалим га од свег срца.

Ал он је хтео да брату своме пише све, и ја сам се у томе с њиме морала сложити. И писао је.

Од онога дана, кад смо први пут говорили о Анђелији, били смо се још више сирпјатељли, а кад сам му ја признала све, што је било из-

међу мене и Војислава, живили смо као брат и сестра, у којих су сродне душе. Није било дана, кад нисмо поверљиво разговарали. Једном речи: једно другом смо казивали не само све, што нам се дешавало, већ и оно, што смо мислили. Претресали смо све, па чак и породичне ствари; а за чудо, увек смо се у мишљењу сложили. Са свим смо се разумели.

Сећам се, као да је данас било, како ме је жалио, када му оно искрено приповедих цео свој живот. Ништа му нисам затајала, а сваки, па и најмањи случај пропратила сам стварним доказима. А кад најпосле заврших, да крај свију поднесених жртава, крај свега, што сам патила, и олет нећу бити срећна, јер ми се чини, да ћу се морати одрећи Војислава, узме ме он за руку па рече са сажаљењем:

»Олга, Олга, и ви сте дошли доле, да можете рећи: „Entbehren sollst du, sollst entbehren!“

Мало заћути па онда настави:

»Јадна Олга, ви сте друкчију срећу заслужили».

А да му је у онај мах ко шануо, да ће баш он бити онај, који ће оно мало рушевине моје среће, што ми је још иза буре мог јадног живота заостало, немилнице до темеља срушити, без сумње би се с њиме ухватио у коштац!

(Наставиће се.)

АГИТАТОР.

РОМАН ИЗ СЛОВЕНАЧКОГА ЖИВОТА.
НАПИСАО ЈАНКО КРСНИК.

(Наставак.)

III.

Што је некако пред свршетак поклда, кад једног јутра изненадише одличније Борјане на ружичастој хартији штампани позиви на вечерњу забаву, коју приређује спахија Меден. Момак, који је разносио позиве, није био ливрејисан; био је то бантованов слуга, који би, предавши позив, застао мало, не би ли му штогод кануло на длан. Но тим су елегантнији били позиви, — разуме се немачки, — „којим узимају част господин Меден и његова супруга позвати вас на soirée dansante.“

»Шта врага!« ускликну др. Храст, прочитав позив, што му га донео разносач у писарницу.

У тај пар уђе и Корен, па и он носи у руци позив.

»Зар сте и ви позвани?« зашита шеф.

»Да! Али, шта то значи?«

»Не знам; свакако нешто ново!«

Корен узме климати главом.

»Погађате ли?« рече доктор љубонитљиво.

»Чини ми се, да сам погодио,« одврати конципијент смешећи се. »Зар не знате, да су избори пред вратима? То је све ad cartandum... Та, познајем ја такве типе!«

Храст се насмелли.

»Могуће. Штн ћемо свакако.«

»Ја не!« рече Корен одлучно.

»Како? Зашто не?«

»Јер не полазим немилкутарских кућа!«

»С тим забавним вечером нема политика никаква посла!«

»Ја велим, има! Па на послетку и да нема, ... знате ваљда моја начела?«

»По вољи! Али ја мислим, да је баш са нашег становишта умесно, ако одемо на ту забаву. А што нас буде више, тим боље. У осталом, како вам је

је воља; надам се, да ће доћи Болетови, а и други!“

Доктор рече ово последње без икакве намере, прегледајући акта.

Корен се био окренуо да иде. Кад чу име Болетово, застале; хтеде још нешто да пита; но, промислив мало, оде.

Кад је ушао у своју собу, отвори још један пут позив и пође да прочита у пола гласа дан и сахат уречене забаве.

„Дакле последње недеље поклада!“ шапну и метну ружичасти позив у свој сто.

Неочекивани глас о забави код Медена рашчу се брзо по вароши. У сталној чиновничкој крми, како одилази и Корен, нису говорили то вече о ничем другом до о позиву; а како су били позвани сви, на све стране су одобравали ту Медену замисао. Знали су већ и за све ситнице на тој забави. Поштар је знао, да је Меден наручио из града војничку музику и две чувене куварице. А говорило се о изванском пиву и рајском вину, на послетку и о шампањцу. Свуд задовољство, само једно питање мучи грађанство, а то је: „Шта то значи? Чему то?“

И то даде свима прилике, да, усупрот тешко очекиване забаве и поред свег свог задовољства, примете по коју злобну примедбу.

„Љубонизљив сам, хоће ли бити и часника из града,“ — шапну порезни надзорник свом суседу пл. Руди у ухо.

Овај оста миран, као да не зна, куд нишани та примедба.

„Лепо би било; па и ја ћу обући своју униформу.“

„Зар сте и ви резервни часник?“ зашита адјункт.

„Разуме се, код драгона!“ одговори онај достојанствено.

„Па ипак није Меден таква ципија, као што се о њему прича!“ примети судица.

„Видићемо!“ дода бележник Копривац, а он је у свим стварима мали скептичар.

Тако се говорило целог вечера.

Корен за све то време ћути и пије.

„Зар ви нисте позвани?“ зашита га поштар тихо.

„Јесам!“

„О!“

„Зар вам је то тако чудно?“

„О, не, не! Та — кад ништа не говорите!“

„Ваљда нећу играти од радости, што ме позвао Меден на забаву?“

Поштар ућути, мирољубив човек, а претирао се само са својим слугама.

„О, господине пл. Руда, — ви ћете овет узети Болетову лепотицу само за себе!“ пошали се судица.

„Котилџон је већ мој, а и прва четворка! Данас сам био на Дренову“, одговори онај и нехотице баци поглед онамо, где седи Корен.

Овај грицкао цигару, па занеска палидрвце; а палидрвца стоје пред адјунктом, па их механично броји.

„Честитам!“ рече судица.

„Да није тако млада!“ примети адјункт.

„За што? Господин конципијеста може чекати!“ дода бележник.

Свако је могао видети, да се подругују, само господин конципијеста не види.

Неко предложи да се тарокирају; и предлог би усвојен. Адјункт се пак узе шалити са крчмарицом, а Корен му помаже.

Било је већ близу полођи, кад се враћали кући Корен и бележник Копривац. Становали су у једној кући.

„То је неки лутак, тај конципијеста“, примети Корен пред капициком.

„А ја бих се онкладио, да ће бити Болетов зет!“ одврати бележник.

Из Коренових уста оте се кратак, промукао глас, не знаш: је ли смех, је ли реч, а нити што повлађује, нити одриче.

„Шта велите?“ зашита бележник зевајући.

„Ја — ништа! Зима је!“

Конципијенат закључава капицик.

„Хоћете ли ићи к Медену?“ спомену бележник на басамацима.

„Не знам!“

„Разуме се, да ћете ићи!“

Растали се у тамном ходнику и свако оде у своју собу.

Пред вече последње недеље поклада било је живо на утрвеном и дебелим снегом покривом путу, што води у Меденов дворца четврт сахата од Борја. Сваки час пролећу саонице, а ситан звек прапорациа разлеже се по дугачкој долини. Три, четир киријаша варошка имају тог вечера довољано посла, јер нико не ће да иде пешке; и ако их је по четворица у саоницама, ипак киријаш не иште много за своју послугу.

Предстојник и његова супруга одељкали се сами; а кад се киријаш вратио, седну пред читаоничком крчмом судица, бележник, адјункт и пл. Руда. Баш кад већ коњи потегоше саонице, дотрча Корен.

„Већ сам мислио, да вас неће бити!“ повиче Копривац.

Конципијенат се понео нагло на саонице и седе до киријаша; бележник му окренуо леђа. Она тројица балансирају на стражњем седишту.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

www.unibooks.rs После кратког савлања угледају пред собом расветљене прозоре Меденова дворца. А кад кочијаш заустави свога коњичка пред капијом, дотрча момак, да помогне господи сићи са саоница. Друга двојица присветљују бакљама. Мало по даље стоји чета гледалаца, домаћих слугу и слушкиња, па шапућу разне примедбе о придошлицама, а цвокоћу зубима од зиме. Ходници искићени зеленилом, а у сваком ћопку гори светиљка.

У првом спрату на вратима дочекује Меден своје госте, у црну фраку, на руке навучао црвене рукавице, а на главу метнуо свилен клак. Човек је то од старијих људи, трбушаст, а подваљак му се обесио преко ограда. Клања се усилено и стискује свакому руке. Говори мало, ал тим брже иде па отвара гостима врата од собе, где их прима и поздравља његова жена.

„Молим, молим, господине суче“, поздрави Меден дошљака и отвори му врата; адјункту и конциписти пружи руку, Корена пак и бележника поздрави површно, али ипак пријазно.

У соби је тек мало гостију, највише чиновника из Борја; но за час се собе напунише. Дошла и нека господа из града, међу њима и три часника. Дошао је и Боле са својом женом и Милицом.

Друштво је врло разноврсно. С почетка забава иде некако усилено. Сви шапућу а бољи познаници скупљају се у чете. Госпе посматрају спахиницу, супругу Медену. Она одевена у сивкаст брокат; по оделу приденула овде онде китицу висбаба. Ово одело чудно пристало њеној светлој, плавој коси; и баш с тога, што на њој све тако једноставно и скромно, утицало је у целини неодољиво на посматраче.

Дође и др. Храст са својом женом. Елиза, Меденова супруга, поздрави их пријазно и стисну доктору руку. Болетова и Храстова породица заузме место у дворани поред собе, у којој је спахиница дочекивала госте; поред њих, на ниској позорници, удешавали су свирачи своје инструменте.

„Чекају канда још некога“, примети Боле, пристуив госпођама.

„Кога то? Познаници су скоро сви ту, а има и неколико странаца,“ одговори Храст.

Приђе им Елиза.

Лена жена, лепша него што је била девојком. Оно мирно достојанство, што би пре само каткад засенуло у њеним мудрим очима, разлило се сад по целом њеном бледом лицу. Само јој око немирно.

„Обећао је барон Јаблонски, да ће доћи вечерас“, рече, а окренула се Болетовој супруги; „чудим се, да га нема тако дуго; хладно је, а и снег је. Тај снег...“

„Ви и Јаблонски?“ понови Храст, који је стајао поред ње. Но одмах се покајао што је то учинио.

„Негде нас пре посетно, а и ми смо били код њега у Гробљу.“

Храст погледа по дворани; пехотице се сети Корена и разговора њихова, кад оно добише позив на забаву.

У прву собу уђе неколико гостију и Елиза погледа онамо.

„То ће бити! Јесте, он је“, рече с већим узбуђењем, него што је сама хтела. И оде у сусрет новим гостима.

Храст гурну Болета.

„Пријатељу, то има нешто да значи! Јаблонски — па ту...“

Корен дође нагло из прве собе. „Шта сам вам рекао?“ шапу Храсту јетко и љутито.

„Шта?“ понови Храст, а зна, шта Корен мисли.

„Да је све то хумбург, политички хумбург, а ми смо оквир, статисте, клауни, луде...“

Боле се јасно засмеја, да се госне пакљиво погледаше.

„Шта вам је, господине Корене?“ пита га Милица, па сакри лезезом лице.

Да га је био запитао ко други, за цело би му Корен одмах одговорио; но у његовим очима засветли нешто, што значи: „Ви се не разумете у тим стварима.“ Али се савлада те нагло рече: „Ништа, ништа!“

Сад се насмеши Храст. То још већма распали младог човека.

„Но баш ако хоћете да знате“ настави Корен, „могу вам рећи, јер ја се не бојим никог. Видите, госпођице, данас смо ми сви ту... зебе, врапци... или шта хоћете. Меден и онај охоли гробљански барон — та двојица разанину замке нашој младости. Глете, избори су пред врати и данашња играшка, — сва забава, све је за то, да се спреми и утре пут Медену, немшкунтару Медену.“

„Пст, пст, мили Корене!“ утишавао га Храст. Корен се удали.

„То је фантаст“, рече Боле озбиљно. „Хајдемо, да поздравимо барона. А где, и зета је повео!“

„О, та то је тенац!“ шапу Храст.

„Па зет Јаблонсков — и то је нешто!“

Барон им се приближавао. Прати га Меден, па се држи као да је нарастао за педаљ. Јаблонски пријазно поздравља и одаздравља на све стране, али му није нестало охоло израза с лица. Зет његов пл. Горски придружио се пак часницима и издаље мери даме, које су поседале по дугим клупама уз зид.

Наскоро почну играти и забава се сврши, да не може бити боље. Испочетка није било права весеља;

разни, и у неколико врло различити елементи, по-мели се полагао слевати, а свирка, изврело Меденово вино, и изврени бифе отвори добру вољу.

Пл. Руда био је вечерас у шкрипцу. Прву четворку одигра са Болетовом ћерком, а и котилџон; по вечерас га много више занимала најкраснија госпа на забави — Елиза. Такмачио се с другима, а особито са часницима тако, да је и поспани адјункт приметно ту промену, те јави суцу ту, како се изразио, новост.

„А ви? Шта ви? пита судца.

„О, — престара, престара је!“

„О, ви сте лисац!“ засмеја се онај.

„И то онај — који је омледао грозђе!“ дода адјункт.

„Ниво је изврсно!“ промрља судца и оде к бифету.

Корен помало и заборавио на свој пређашњи јед, и што више конципишта навршта Милицу, тим се он више око ње врзе.

„Јесте ли се већ стишали?“ пита га она у игри.

„Познајете ли ме отпре?“

Девојка није одмах одговорила.

„Да будем искрена,“ настави после кратког ћутања, те упре у њега поглед, „нисам вас право познавала. Знаш, а и видило се, да се бојите ваљда Медена и барона?“ примети она, а осмехну се.

„Бојим? Ох, не, никако не! Ја се никада не бојим. Него мрзим те људе; мрзим их из свег срца, и ту плавокошу Немицу и сву ту клику. Позивите, ја не бих био ни овамо дошао, да...“

Ту му заста страсни говор. Пође брже играти и заста са играчицом у пола дворане, а око њих се врте други и гурају се.

„Но — зашто: да...?“ прихвати девојка.

Конципијенту удари крв у лице. Нагао, безобзиран човек, па каже свакоме у лице, ма шта било; никад не прикрива своје мржње или пријатељства, па био то ко му драго. Но сад не нађе речи. Сам себи таји, да је дошао к Медену једино ради Милице. И ето, кад га она пита, колико га гони нешто, да јој се исповеди, толико га омет стид. Ћути и потајнице тражи њене очи. Девојка пак, канда инстинктивно осећа, шта се збива у његовим мислима, па га и не погледа, нити понови питање.

Кад је довео своју играчицу њеној матери, седла је тамо Елиза.

„О, господине докторе Корене,“ рече Елиза врло пријазно и показа лезезом на празну столицу до себе, „како је то, да се не дате никад видети; друга господа долазе к нама, а ви сте... како да кажем... тако поносити...“

Насмени се тако пријазно, а уједно зокетно, да

Корен у први мах није знао, шта да одговори. Сео поред ње, јер други играч одведе Милицу, а госпођа се Болетова забавља са предстојниковицом. Сео, те се изговарао, како има много посла, а мало времена.

„Истина лети... ваша красна банта,... а зими, милостива, —“

„Па дођите на црну каву; нека нам господа долазе.“

„Ако дозвољавате?“

„Ви се вечерас много заимате за ту црноку лепотицу. — Ха ха, драги докторе, ја имам добро око.“

При тим речима сакри од других лезезом своје лице и пола се окрену конципијенту — поверљиво и безбрижно, као каквом старом пријатељу.

Корен мора да погледа у њу, у њено бледо, лепо лице и бело нуно раме, којим га се скоро дотакла. Корен није више младић; кад је са Милицом, обузима га увек, па то и сам осећа на своју велику невољу, нека детињска, младалачка бојазан; али према тој жени не. Познаје је већ дуго, и ако не из ближе; о њој се много говори по вароши и свугде, где се ко сети. Све је то утицало, те сваког занима а ипак свако мисли, да је сме и може надирати. Па тако и Корен. Што се тиче женске лепоте, није ни он слеп.

„Варате се, милостива; — морам вам бити благодаран на вањни...“

„Та, не тајите, а не будите тако злобни!“ кори га Елиза.

„Злобан? Никако, већ искрен!“

Махну лако према њему лезезом.

„Да је тако, више би ми поклањали поверења; истина, ви нас сви тамо у вароши гледате мало као преко рамена; а особито сам ја многоме трн у оку. Није ли истина?“

„Милостива!“

„И ви нисте бољи! У мени видите Немицу,... Немицу, коју мрзе и која мрзи. Потврдите, господине Корене!“

Госпођа се смеши, а конципијент упао у велики шкрипац.

Свагде и свакоме бих рекао: „да“, може бити и Елизи у другим приликама. Ал сад му мирнише парфим, који се ширио по ваздуху сваким покретом њене лезезе; па пред собом види лепу жену.

„Све ми је познато! И за то, видите, господине Корене, за то се бојим полазити вашу читаоницу. Како би ме гледали?“

„Па били сте већ!“ упаде он, весео, да може штогод рећи.

„Али онда је било све другачије! Онда нисам још била жена — Меденова.“

„Па долазио је и ваш господин супруг!“

„Да, да, а сад смо обоје, канда једно због другог, изгубили право, да вас посећујемо.“

Конципијенат махну руком.

„Не, не; дозволите, да изговорим. Пре, пре сте се још радовали, кад вам је когод дошао на читаоничке забаве, ... док вас је било мање, док још нису ишли онамо сви чиновници; а сад бирате... Па и право је, некако сте стегли срце!“

„Варате се, милостива госпо,“ рече Корен ватрено; „па дођите, ступите у наше друштво и уверићете се, да су те предрасуде на вашој страни.“

У тај мах дође пл. Руда и поведе Елзу.

„Видићемо!“ рече Елза брзо, смешећи се на свог суседа.

За време котилљона стајао је Корен с другом господом код улазних врата и посматрао игру. Кад су бирале женске, размишљао је, хоће ли доћи Милица по њега, а поред ње сетио се и Елзе. У месту уобичајених ордева од хартије делиле су игралице разнобојне врсте. Корен дуго чека. Ни једна не долази дуго к њему, јер се ни сам није много сринуо за игру. Прва дође Елза. Смеша се, па му придену на прса белу врсту.

„Бела!“ примети он, ухватив је руком око паса, а не мислећи, шта је хтео тим да рекне.

„Разуме се! Црвену ће вам донети она црвоока. То ваљда и желите?“

Кад се окренуо к вратима, дочека га Милица. И збиља му придену црвену врсту. При том се мало заруменила. Два пут су обиграли дворану а он не прозбори ни речи. Ћућећи одведе је и на место, ћућећи се доклони, па и оде.

У соби, где се старија господа картала и пушила, сретне се с Храстом.

„Јесте ли још ту, мој мили Катоне?“ нашали се доктор, „ја сам мислио, да сте побегли испред замака и сплетака — политичких! Ха ха! Друге су вам можда милије?“ ...

Свитало је, кад се почели разилазити уморени Меденови гости. Наши познаници стрпали се опет, као и вод доласка, на саопице, само нема пл. Руде.

Руда горе са часницима и са пл. Горским игра макао.

„Пријатно је било!“ рече судица умотавајући се у бунду.

„Да, да, изврсно пиво — и шампањац!“ потврди адјункт.

Бележник Копривац пуца језиком и пали цигару, коју је на поласку узео.

Корен седи поред кочијаша и ћути. Обузели га разни, непојмљиви осећаји, и кад би погледао на белу пољану, што се светлуца на јутарњем освитку, па се по њој диже лака, провидна магла, чини му се, као да види пред собом раскошну слику спахилице; онда му дође на памет Милица и њене црне очи, њен невини, поверљиви разговор. Нехотице се хвата руком на прса, да ли је још тамо црвена врста, па напиша две. И опет му се чини, као да му звони у уху заводљиви глас: „Посетите нас!“

На коњским вратовима звонају ситни прапорци; на истоку се румени небо, а са високих топола уз пут дижу се читава јата врана и прелећу преко беле пољане.

(Наставиће се.)

О КНЕЗУ ЛАЗАРУ.

РАСПРАВЉА И РУВАРАЦ.

(Наставак.)

Али ако повељу ту није цар Стефан, већ син му цар Стефан Урош и то 6865.—1357., кад је индикат био X. и кад је цар Урош и записе Дубровачке С. привилегије Которске потврдио — издао, зговори се са патријархом Савом и с мајком својом царицом Јеленом“ и т. д. — ако су дакле Хиландарци доцније, кад већ ни цара Уроша није било на свету, од повеље Урошеве направили повељу цара Степана изменом само имена царева и променом мајке у љубу, онда ствар сасвим другачије стоји, и онда цар, који је листицу ту управо издао, назива севастократора Дејана „братом царства“ му с тога, што је жена Дејанова, потоња калуђерина, царица Јевдокија, сестра Урошева а кћи цара Степана била, као што се и г. Мијатовић на једном месту доми-

шљао. И онда би и г. 6857. и индикат X. могао остати, само би се морало казати, да писар, који је писао ту листицу, није рачунао од створења света до рођења Христовог 5508 већ само 5500 година, као што су доцније и наши летописци чинили и рачунали. Но ако би се тиме хтели задовољити, шта ћемо онда с повељом саме царице Јевдокије и сина јој Константина од г. 6887.—1379., којом они исту цркву своју „баштинну“ богородичну у Архиепископији са свима селима и са свом ризницом — и са свима међама и синорима тих села „иакоже записанихъ златопечатнихъ утверждено нмѣт отъ господина па свето поучишега Царя Стефана“ — поклонили м. Хиландару у Светој гори? Шта ћемо, велим, с том повељом, у којој се изреком каже, да је села она Архие-

вачкој цркви записанијем златопечатним записом и утврдио цар Стефан а не цар Урош? Кад смо већ загазили, шта би могли друго казати, већ то, да је и та повеља прерађивана и сумњива већ и за то, што и у њој назначени индикат IV. не одговара назначеној години 6887., које је индикат био II. а не IV. Настаје дакле питање: где је погрешка? Да ли у години или у индикту? Ја мислим, да ће прије бити у години, него ли у индикту, и да је по томе повеља та издата управ 6889. (.зѡиѡ) а не 6887. (.зѡиѡ). Но ако прихватимо ову поправку у години, онда отпада разлог, с којег смо посумњали у аутентичност те повеље од 1381. инд. 4. и онда пада и она прва претпоставка, да је прву повељу издао цар Урош а не цар Стефан, и све оно друго отпада, што смо из те претпоставке извели, т. ј. пада тврдња или нагађање, да је сестра Уроша а кћи цара Стефана била за Дејаном, и остаје само цар Стефан с патријархом Савом и севастократором Дејаном, „братом царства“ му, остаје дакле г. 6863., које се једино могла она повеља издати, те хоће л' нам се, неће л' нам се, морамо узети, да је и г. 6857. и инд. X. у тој листини погрешан; али ако то нећемо, ако смо јогунасти, као г. Панта, који се чврсто држи г. 1349., онда је повеља та подметнута и фалзификат и не би требало о њој ни једне речи губити или што из ње изводити. Но г. Панта Срећковић је ехлех и он је мирно и безазлено написао и печатао у Гласнику књ. 57. стр. 115. ово: „Године 1349. већ га (Дејана) Душан вандирао у чин севастократора, па каже: пошто се договорих са благоверном царицом Јеленом и сином краљем Урошем и патријархом Савом и са свима и т. д. те је са збором држаним 1349. г. кад је издата прва половина Душанова законика и т. д. и т. д. већ давно није било у животу (?) деспота Јована Оливерића, па се види, да је исту област сада (1349.) Душан покљонио својој сестри Јевдокији, севастократору Дејану.“

О Панто, Панто, о Пантелија Панто! И кад већ пећеш да знаш за оно, што је г. Љубомир Ковачевић о дотичној листини поменуо, зашто не завири, човече, у Даничићев речник из књижевних старина српских под „Сава“ и „Јанићије“, зашто не запита паметније? Но на што тако апострофирати човека, за кога се Даничић није знојио састављајући поменути речник? Кад би тај човек написао био онолике томове и издао онолике историјске расправе, да је морао преврћати Даничићев речник и разбијати себи главу са годинама и индиктима? Панта је ехлех те се са таквим тричаријама није никад мучио. И као зашто да се мучи, кад и овако без сваке муке иде све од руке. Панта седне за сто — намести се и док длач о длач, а расправа готова. Го-

това, да богме, за ватру и огањ. Но шта мари он за то, што ће све његове расправе, све, све, од прве до последње без изузетка, и свиколици томови његови у огањ, кад се он међу тим обогатио те „троши своје благо“ и поста без муке члан нове академије? Муке је било, док је уврштен и на послетку придан у Панта г.г. Чеди, Милану и Љубомиру, али мука та није била на страни Пантиној већ на другој страни, а Панта постаде без по, или правије: без сваке муке академик. Панта академик! 's ist zu lächerlich! Но шта се мене тиче та Београдска академија и у тој академији г. Панта, са 1200 динара годишње припомаћи на научна средства. „Горе ками“ — тешко вама, богатима — а „блажени ништи“! —

И ето види и увери се, драги читаоче, да се нисам пренемагао, кад сам одмах у почетку казао, да ће с Драгашем и братом му Константином и с њиховом мајком царицом српском Јевдокијом није мало теже, него што је ишло с Љутицом Богданом. Та не мало теже, већ баш тешко иде и мора да се натезе.

Ја држим, да су Драгаш и Константин били синови севастократора деспота *Дејана* и сестре цара Степана а кћери краља Дејанскога, по имену Теодоре, после смрти свога мужа у калуђерству назване Јевдокије, а не синови „Жарка“, као што је Лаоник записао (Arkiv III. „Constantinus жеглиговац *filius Despotae Deani Dragasis; Orbini* p. 287.: Dragas et Constantino, *figliuoli di Deano; Lucari* p. 63.: „Dean, Draghiscia e Constantino *padre e figliuoli*. Истина да Орбини на другом месту, а наиме на стр. 278, назива Драгаша и Константина синовима *Жарка* Дејановића (Dragas et Constantino, *figliuoli di Zarko Deanovich*) али се ту Орбини повео за Лаоником, који не зна за Дејана, већ место њега помиње Жарка, као што смо горе видели). Дејан, као зет царев, постао је севастократор и био је севастократор и г. 1354., кад му је папа Инокент писао горе поменуто писмо, и остао је севастократор и г. 1355., кад му је цар Степан записао села цркви његовој „баштиној у Жеглигову у месту Архиљевици“ и он је био први доглавник и саветник цару Стефану и цареву већу, јер што Лаоник каже за Жарка, то се мора односити на Дејана. За владе цара Уроша Дејан се не помиње, јер овај Дејан логотет не може никако бити династа и севастократор Дејан. У поменицима и у летопису једном назива се Дејан деспотом а жена његова Теодора-Јевдокија прозвала се ваљда после смрти Дејанове и братића свога Уроша, *српском царицом*, као што се и полубрат њезин Симеун (Синиша) прозвао у деспотовини својој царем Грка и Срба.

У области Дејанових синова, деспота Драгаша и

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

госпођина Константина, налазиле се земље, које су састављале државу моћнога властелина цара Стефана, деспота Оливера, кога је после 1355. нестало с овога света. Осим синова Драгаша и Константина родно је Дејан са Теодором-Јевдокијом и кћер Теодору, удату после г. 1371. за Турђа Балшића у Зету („Teodora — sorella di Dragas et Constantino, figliuoli di Deano“ — Orbini p. 287.), која је родила Турђу Јевдокију, жену деспота Јанинекога Изаула, а „*aniceju* (сестричину) великога и славнога господина Костадина“, као што се у једном запису каже.

Г. 1377. (6885.), инд. XV. записала је госпођа царица Јевдокија са синовима царства јој, деспотом Јоаном Драгашом и Констандином руском манастиру св. Пантелејмона у Светој гори нека села у свом владању, и та повеља писана је напред поменуте год. у граду Струмици (Гласник XXIV. 249.—252.).

Од истога Јоана Деспота Драгаша има у ман. Хиландару хрисовуљ о земљи истог манастира у његовом владању, писан исте 6885.—1377. г. истога XV. индикта, а 1. јула (Mikl. Mon. serb. 186.). И у светогорском манастиру св. Павла налазе се две повеље: једна од Деспота Јоана Драгаша год. 6885.—1377., инд. XV., а друга од оба брата, деспота Драгаша и господина Костадина.

За тим долази она горе већ поменута повеља царице српске Јевдокије и сина јој Костадина од г. 6887., прaviје 6889.—1381., којом су записали Хиландару „*лариниз*“ цркву своју Архиљевицу у Жеглигову. Може бити да се деспот Драгаш у тој повељи за то не спомиње, што тада већ није био жив. На постетку да споменем још запис деспота Драгаша и Костадина, којим они потврђују сва добра манастира св. Пантелејмона, која се налазила у њиховом владању, и она, која су му царем Стефаном и сином му царем Урошем приложена и записана, и она, која су му они сами приложили били (Гл. XXIV. 253.—258.). То „записаније“ нема године, а издавачи мисле, да је писано око 1380. (ср. Григоровића Путешествије, II. изд. 71.)

Јиречек (Handelsstrassen etc. p. 57.) помиње инструкцију даву од дубровачког већа посланику ка „Драгашу и Костадину“ 1377. г.

Но кад су Дејановићи издавали те повеље и записивали записе манастирима у Светој гори, тада су они, а наиме од г. 1372. већ били подложници и вазали турском цару Мурату, служећи у војсци царевој и проливајући крв своју за раширење турскога господства у Јевропи и у Азији. За српску државу они су пропали и били изгубљени.

(Наставиће се.)

УСПОМЕНА НА ПОКОЈНОГ ПРИЈАТЕЉА.

ОД МИШЕ ДМИТРИЈЕВИЋА.

VII.

а сам се са покојним Костом познавао још из најранијег детињства, јер смо били из једнога места. Он је био нешто старији од мене, а и школом је био пред-а-мном. С тога није било међу нама велике пријатељске интимности. Било је то више познанство деце из једнога места, које се после састанцима о феријама обнављало. Колико смо били заједно, то је било у нижој гимназији у Новом Саду, но он је имао свој засебан круг љачки, а ја опет мој. Колико се опомињем, били су му ту најбољи другови Васа Вујић, садањи професор Карловачке гимназије, и Тоша Неделиковић, данашњи адвокат у Земуну. После смо се растали, и састали смо се тек као млади људи у Пешти. Ја сам довршавао моје универзитетске студије, а он је дошао у праксу Пантанском суду. Ту смо били заједно, али смо један другом били туђи. Наши политични назови, наши погледи на свет и живот, који се већ онда пред нама широм отварао, разилазили се.

После тога оде он у Нови Сад, а годину дана касније сиђем се и ја доле, и заузем управо његово место у Новосадском маџистрату. Он је био велики бележник, а ја постанем подбележником. Били смо сада један поред другог, делили смо један исти посао, радили смо у једној истој соби, био нам је управо сто до стола. Ту смо се боље упознали, ту смо старо познанство обновили и утврдили га новим пријатељством. Оно, што нас је пре делило, почело је између нас нестајати. Упућени да терете службе делимо, осећали смо подједнако, шта нас тишти. И за мене и за њега били су то послови и сувише сувопарни. И обоје смо их опет за то са једнаком брижљивошћу и савешношћу свршавали. Као да сам слушао, како му се крила у његовом идеалном полету леме кроз густе, запуштени шипраг свакидашњих тричарија. А и он се мени чудно. Тежње моје летиле су по са свим слободном зраку, високо над загушним ваздухом наше уске и тескобне канцеларије, и опет сам се брзо умео наћи и по закушним земљама, и по рити и по шумама ва-

онцим. Завидно ми је управо, што сам се умео спријатељити са стварима са свим обичним.

Тако се сваким даном пред мојим очима све већма откривала она идеална страна његовога духа. И ми смо се ту са свим зближили.

Кад смо се овако заједно нашли, било је с пролећа год. 1869. Он је баш онда некако довршавао време своје кандидатске праксе за адвокатију, и тога лета оде горе те положи испит адвокатски.

Ваљда је и ово било од уплива на његову каснију књижевну радњу. Био је сад свршен човек. Но адвокатску канцеларију није хтео одмах да отвара. Чекао је за то згуду и прилику. Био је задовољан, што је имао диплому у џепу, те је био стресао и последњу бригу из ђачког живота. У таквим околностима могли се опет слободно враћати идеали његовог ђаковања.

Те зиме проводила је дружина српског народног позоришта зиму у Новоме Саду. Цело млађе коло интелигенције, што је било онда у Новом Саду, посећивало је редовно представе позоришне. Покојни Коста пратио их је још са особитим интересом. А позориште је баш онда добило било опет нова полета после пораза, што га је оснивањем кнежевског српског позоришта у Београду претрпело било, јер на чело друштва ставио се пов. др. Јован Суботић, који је у оно доба место свога пребивања из Загреба у Нови Сад преместио био. У Кости се сад кренула стара наклоност за позориштем. Хтео је и он, да у ту најмилију народну зграду уложи један камен, те преведе са немачког шаљиву игру: »Мило за драго«, која се још исте сезоне приказала. Он, који је још као ђак имао оригиналне драмске замисли, ступио је на јавност врло скромно, са преводом; али свакојако са комадом, који се допао.

Те зиме од нове године покрене се омладински орган »Млада Србадија«. За исте преведе он једну песму с немачког од Линга.

Као што се види, ступао је врло лагано и врло опрезно на књижевно поље.

Изгледало је, као да се још није преломно, као да још није са свим свој, већ да се још колеба и за нечим осврће. И заиста му је још нешто недостајало. Није још био постигао све, за чим је тежио.

Било је баш те зиме једног великог празника после подне. Седили смо заједно у кавани. Дупком пуно свега, а још више дима. Досадило нам се и седење. Кренусмо се на

улицу, да опружимо ноге. Али напољу опет магла, још гушћа од оног дима у кавани. Одштасмо до једног старијег пријатеља, али га не нађосмо дома. Куда сад? Не знадосмо ни сами. Није нам преостајало друго, већ да нас опет гуши или магла, или густе кавански дим.)

»Но, баш је ово досадно!« примети Коста. »Ако нас још и ово не доведе до бољих мисли, да се једанпут и ми оженимо, онда баш знамо заслужили ни да живимо.«

И њему је заиста бећарски живот био досадно. Мислио је, како да се ожени. »Или бар да саставимо какав мали клуб, где би заједно читали и претресали оно, што смо читали,« настави он у даљем ходу, »јер ово је са свим којешта.«

Он се тако заиста поче и повлачити. Почне се одавати читању. Међутим мисао женидбе није нигде напуштао.

Осећао се, да није довољно упознат са српском књижевношћу, те поче с највећом пажњом читати Доситија. Уживао је у њему, допадао му се. У том читању почео му је студирати карактер. »За што је напустио манастир?« То је тема, о којој је много размисљао. Разлози, што их сам Доситије наводи, нису му били довољни. Он је за тај корак тражио обичан, опште човечански мотив. Њему је сегнула кроз главу мисао, да је ту морало бити нешто, што у оштрој опреци стоји са калуђерским животом, он помисли, да је Доситије морао бити заљубљен. И то је било његово најдубље уверење, то је он најозбиљније тврдио. Они изливи срца, које Доситије посвећује спомену своје сестре Јуле, морали се, по Трифковићу, са свим неког другог тицати, неког вишег идеала Доситијева срца. Он је у најодважнијем кораку Доситијевог живота тражио велики драматски моменат. И то је био повод, што је Доситија драматски обрадио.

Мисао је ова била доста смела. Још томе је придознала и та незгода, што се ова мисао сукобљавала са пијететом српскога народа, што га овај има према особи Доситија Обрадовића.

Био је то свакојако ризикујући корак. Но Коста га се озбиљски латио, и нама је он поред свега тога добро дошао, јер је увео Косту Трифковића у драматску књижевност. »Младост Доситија Обрадовића« био је први позоришни комад, што га је Коста написао. А било је то у лето г. 1870.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Овај се комад није, истина, одмах приказао, али пут је био прокрчен.

Но Костин је дар био највећма удешен за схватање комичних карактера и ситуација, те се одмах затим баца на шаљиву игру. Први му је комад био: »Честитам.«

Он се сад уједно и одважи, да га даде приказати. Но никако не хтеде, да то буде у Новом Саду, већ на страни. И тако је прво његово дело прешло у Панчеву преко позорнице. Било је то у зиму г. 1870.-1.

Полагао је много на успех, те је с тога

отишао сам у Панчево, да буде при првој представи. А могао је слободно присуствовати, јер га у Панчеву скоро нико није познавао. Ту је био сведоком доброг успеха свога првог дела и очевидцем допадања, што га је исто изазвало.

Био је сад већ ободрен, и шаљиве игре визале се једна за другом из његовог пера.

Ја нити ћу их ређати, нити претресати, јер у овој прилици висам и пећу ни да будем критичар.

Хтео сам само да покажем, како се Коста Трифковић увео у драмску књижевност.

БРАНИЧ СРПСКОГА ЈЕЗИКА.

АЛЕКСАНДРУ САНДИЉУ

ПРИКАЗАО („ПОСВЕТНО“) ЈОВАН ЖИВАНОВИЋ.

Преда мном је „Приложак српској синтакси“ од Свет. Вуловића. У том се „прилошку“ бране стихови исправљени у новом државном издању Вукових дела књ. I. Ти стихови по новом државном издању гласе:

А висе јој амје од дојакат —
Ето јој их, секо, од дојакат —

По Вукову издању гласе ти стихови:

А висе јој амје о дојакат —
Ето јој их, секо, о дојакат —

Ове стихове по Вукову издању брани А. Николић и осуђује горње стихове по новом државном издању. Позван с неке стране, да кажем, како мислим о овој ствари, гледаћу, да ово изложим без „лицезрџија“ онако, како мислим, како знам. Вук је нама прибележио стихове:

А висе јој амје о дојакат —
Ето јој их, секо, о дојакат —

и ми треба да гледамо, ако је доле могуће, да те стихове одбранимо, ма да нам изгледају, да су по језику неправилни.

Не треба одмах исправљати, ако нам се што учини, да није са свим по граматици коректно, јер осим закона гласовних у језику влада још језиком аналогична, која је тако јак чинилац у језику, као што су и закони гласовни.

Вук Караџић је бележио верно народне песме онако, како их чуо у народу. Има једна песма у његовој трећој књизи српских народних песама, којој је натпис „Хасанагинаца“. Ту је песму наштампао Вук по Фортису од год. 1774., јер је није могао у народу чути ни којом приликом. Штампачући Вук ту песму погрешно је, што је неке облике поправљао,

да су погрешни. Тако по Фортису гласи трећи стих:

Da-su snjezi, vech-bi okornuli,
Da-su snjezi, vech-bi okornuli.

А Вук је овај стих исправно овако:

Да је снџег, већ би окопнио.

По Фортису гласи 7. стих:

On boluje u ranadi gliutimi.
On boluje u ranadi gliutimi.

А Вук је овај стих исправно овако:

Он болује од љутијех рана.

По Фортису гласи 40. стих:

S' gnome grede u dvoru bjelomu.
S' gnome grede u dvoru bjelomu.

А Вук је исправно овај стих овако:

С њоме греде двору бијеломе и т. д.

Знам, да ће сваки, који ово увиди, мислити, да су исправни Вукови на свом месту, јер онако, како је те стихове Фортис прибележио, изгледа, да су неправилни. Али чујте, шта каже Миклошић за ово у своме делу Ueber Goethe's „Klaggesang von der edlen Frauen des Asan aga“ стр. 8.: der Vuksche Text beruht auf dem von Fortis, von dem er sich durch eine nicht geringe Anzahl von grossentheils unberechtigten Änderungen unterscheidet. Истина Миклошић не каже, за што су ови исправни Вукови unberechtigt, што сам их ја овде споменуо; за то ћу ја покушати, да Фортисов текст одбраним.

Ја сам споменуо, да у језику владају закони гласовни, по којима постају облици. Али по што је језик у непрестаном развоју, то му облици не могу остати увек једнаки, непромењиви. У развоју језика мењају се облици, а најглавнији и најснажнији чинилац у том развоју јесте аналогична. Ја ћу ово

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

гледати да примерима потврдим. Познат је сваком глагол *мислити*, који одговара ст. слов. *мислити* потпуно, али по југозападним крајевима нашега народа говори се *мишљети*: ()

Стаде *мишљет'* Сарајлија Мујо:
Ал' ће љубат' буду удовиду,
Али ону под преген ћенојку —
Стадох *мишљет'* и размишљат' — (Вуков речн.)

Смемо ли ми казати, да глагол *мишљети* не ваља, кад се говори по југозападноме крају? Ја мислим да не смемо, кад знамо онога силног чиниоца у развиту језика, који се зове аналогича. Глагол *мишљети* помешао се међу глаголе треће врсте, као што је *видјети*, *тријети*. Глагол *мишљети* дакле добио је облик по аналогичи треће врсте. У Вукову речнику има реч *сједилац* и никако *друкчије*, јер га народ само тако говори; а та би реч требала по правилу да гласи *сједјелац*. А сме ли ко казати, да *сједјелац* не ваља, кад зна, да је постала по аналогичи речи, као што је *носилац*. Од *дуг* гласи компаратив *дужи*, али по западним крајевима говори се од *дуг* компаратив *дугли*. Сме ли ко казати, да тај компаратив не ваља, кад зна, да је постао по аналогичи као и компаратив *грубли*. Вокатив једн. од *Милош* гласи по правилу према ст. слов. *Милошу*, али се говори по неким крајевима и *Милоше*, које је постало по аналогичи прве врсте првога раздела, као: *човече*, *Јоване*, *Стеване*. Би ли дакле било умесно, да се у „Горском Вијенцу“ исправи стих, који гласи: „О Милоше! ко ти не завиди?“ Би ли било умесно, да се исправи стих у народним песмама: „Чујеш мене, *краље* од Будима“, где је *краље* постало по аналогичи прве врсте првога раздела? Би ли било умесно, да је Вук у „Херцеговачким песмама“ на стр. 33. стих: „Ја ти *виђех* Владиславу сина“ поправио овако: „Ја ти *виђех* Владиславу сина“. Ја мислим, да не би, јер Вук Врчевић је чуо од певача *виђох*, а не *виђех*. *Виђох* је постало по аналогичи прве врсте, као што је *плетох*. Из ових примера види се, какав је силан чинилац аналогича у језику, за то мислим, да је и Вук могао оставити оне стихове по Фортису онаке, каки су, јер су поједине речи у њима постале по аналогичи као *окоинули* (по аналогичи II. врсте), или по субјективном схваћању онога, који је песму испевао, као: „С њоме греду у двору бјелому!“ Други пример да наведем. Може се казати: дошао сам *њему* или дошао сам *к њему*, или дошао сам *до њега*. Које је најбоље речено од тога трога? Добро је све троје речено, само зависи од субјективнога схваћања онога, који говори, шта ће употребити или *њему*, или *к њему* или *до њега*, јер датив *њему* значи друго нешто, *к њему* друго нешто, а *до њега* друго нешто. Кад ово последње узмемо на око, онда мислим,

да нема са свим право г. А. Николић, да је „предлог од немогућан“ у стиху: „А висе јој змије од дојаках“. Да ли треба у том стиху предлог *о* или *од* да стоји, то зависи од субјективнога схваћања. Ово што сам казао, то стоји, али одмах морам признати, да је приличније, (као што би се и сам Вук изразио и као што се изражавао у ованим приликама) да стоји у том стиху предлог *о*, дакле: „А висе јој змије *о* дојаках“. Морам признати, да је г. С. Вуловић обрану исправљенога стиха: „А висе јој змије од дојаках“ врло оштроумно написао; али по крај свега тога мислим, да не стоји оно, што тврди, и по томе да није било потребе, да се споменути стих исправи. Морам даље приметити, да у г. С. Вуловића књижици има доста примера, који иду баш у прилог томе, да није требао споменути стих Вуков исправити. Осим тога г. С. Вуловић мисли, да су све оно погрешке, што није по правилима граматичким, која су углављена за књижеван језик српски. Тако вели на стр. 12. своје књижице: „Неке су се од ових погрешака тако одомаћиле и учврстиле у нар. говору, да би их готово могли назвати правилне погрешке или правило у грешењу. То су: а.) асе. стоји место јос. и обрнуто; и б.) асе. стоји место *инстр.* и обрнуто. Вук о овом појаву вели: „У Црној Гори и у Бони тешко је *друкчије* и чути да се говори него тако“. Па навађа примере ове:

- Ја у Црну стојат' нећу гору. —
- У колибу ноких Милошања. —
- У кулу је хиљада сватовах. —
- Сузе саме скачу на очима. —
- Кад сам доша' у своле народу.
- Шњом удари о камену стапцу. —

Ја пак не сматрам ове акузативе и локале у овим примерима за погрешне, као што мисли г. Вуловић, него мислим, као што се може један облик заменити другим по аналогичи, да тако и овде замењује се примицање мирним бивањем или бављењем, а бављење примицањем. Предлози су били првобитно адвербија и падеж не зависи од предлога, него од глагола, за то и видимо, да се један исти предлог слаже са више падежа. У примеру: „Ја у Црну стојат' нећу гору“ по својме субјективном схваћању замењује Црногорац бављење на месту примицањем, а напротив у примеру: „Кад сам доша' у своле народу“ замењује опет по својме субјективном схваћању примицање бављењем на месту. У Црној се Гори дакле замењује примицање бављењем, а бављење примицањем, и ја мислим, да је погрешно мишљење оних, који мисле, да су ово погрешке у језику. У језику нема ништа погрешнога. Све што бива у језику, бива по законима гласовним и по аналогичи, а ово замењивање, што смо на почетку споменули, ништа друго није него аналогича. Тако мислим, да је по-

Дрешно и оно, како мисли г. С. Вуловић на стр. 15. и 16., где вели: „И сијече *ио Бањанах Турке*“. По *Бањанах* не може бити стари рл. лос. А тако исто ни:

И по *Куча* турише телале —

Ово бију по *таборнах Турке* —

По *крајинах* али по *градовах* —

Овај последњи пример баца прилично светлости и на оно крајње *х* у примерима старог рл. лос. под Г. в. По *градовах* је поуздано рл. ген. с предлогом *ио* (онако као и у *ио таборах*, *ио Куча*, *ио Бањанах*) и онда је врло вероватно, да је и оно *ио Крајинах* у истом стиху (које би се иначе, на другом месту, узело за рл. лос.) такође рл. ген. с предлогом *ио*. И онда су, можда, и сви они под Г. в. наведени примери с крајњим *х* такође рл. ген. с предлогом *ио*, коме да је у оним крајевима са свим умерено значење, тврди и овај занимљив пример:

Кад се удрим умом по *намећу*“.

Г. Св. Вуловић доказује овде, да *ио Бањанах*, *ио Куча*, *ио таборах*, *ио градовах* несу локали, него генитиви и вели изреком „*ио Бањанах* не може бити стари рл. лос.“ и „*ио градовах* је поуздано рл. ген. с предлогом *ио*“. На ово опет могу ја рећи још с већом поузданошћу, да *ио Бањанах*, *ио Куча*, *ио таборах*, *ио градовах* несу генитиви, него стари локали. Г. Св. Вуловић није доказао, да су то генитиви, него је само казао, али ја ћу гледати, да докажем да су локали. Предлог се *ио* слаже са акуз. и локалом, и ја несам могао наћи примера, да је залутао у своме слагању, те да се слаже и са генитивом. Колико је мени позната књижевност, мени није познат ни један пример, из којег бих могао видети, да се предлог *ио* слаже с генитивом. Да има примера за други падеж с предлогом *ио*, то би пре приметио Ђуро Даничић, него ја и ми сви, који мислимо, да се у овом послу разумевамо. Али то се у Ђуре Даничића синтакси не налази. Кад се дакле тако што у синтакси Ђуре Даничића, каквом се не може подичити ни један словенски народ осим Срба, не налази, онда можемо бити спокојни, да у чисто народном српском језику нема генитива с предлогом *ио*. Али сад ме може ко запитати: па зар су то локали *ио Бањанах*, *ио таборах*, *ио градовах*? Зар ти не знаш, да ти локали морају гласити по правилу *ио Бањанијех*, *ио таборијех*, *ио градовијех*? Знаш ја врло добро, да ти локали морају гласити *ио градовијех* и т. д., али знаш ли ти, шта је аналогија? Знаш ли ти, да је аналогија велики господар у језику? Знаш ли ти, да су облици *ио Бањанах*, *таборах*, *градовах* постали по аналогији *крајинах* т. ј. *Бањанах*, *градовах*, *таборах* дрешли су по локалу плурала из прве врсте у трећу. Знаш ли ти, да је та трећа врста велики јунак? Знаш ли ти, да су се сви локали плурала из свију

врста у руском језику изједначили са локалом плурала треће врсте по силном том закону, који се зове аналогија. Тако у руском језику гласи локал у I. врсти: *рабахъ*, *ковихъ* по аналогији треће врсте *рибахъ*. А тако исто по аналогији III. врсте гласе локали у II. врсти: *селахъ*, *поляхъ*, у петој врсти: *костихъ*, у VI. врсти: *именахъ*, *чудесахъ*, *жеребяхъ*, *матеряхъ*, а ти су локали гласили по врстама у ст. слов. језику овако: *рабѣхъ*, *коѣихъ*, *селѣхъ*, *поликъ*, *костѣхъ*, *именѣхъ*, *чудесѣхъ*, *жеребѣхъ*, *матерѣхъ*. Кад се ово зна, онда мислим, да нема сумње, да су *ио таборах*, *ио градовах* локали. Врло су ретки примери, из којих би видели, да се падеж померио у слагању са својим предлогом, као што је онај пример:

Кад се удрим умом по *намећу*,

па и овде морам приметити, да не ће бити истина, као што каже г. Вуловић, да је у овом примеру предлог *ио* померио своје значење, него се падеж померио у слагању са својим предлогом *ио*, а значење му је остало исто, као да је и с локалом. Ово ваља запамтити, јер узмемо тај случај, да се у *о дојакан* померио падеж у слагању са својим предлогом, ипак је значење предлога *о* остало исто, као да је и с локалом. Но што дакле нема ни једнога примера у нашем језику, (колико је мени познато,) да се *ио* слаже с генитивом, то мислим, да је моје доказивање основано, да су *ио Бањанах*, *ио градовах* локали, где је трећа врста у борби надвладала прву врсту, као што се то види јасно и из рускога језика; а и у обичном говору чини ми се, да у нашим крајевима трећа врста надвлађује у локалу у обичном говору. Тако се може чути у *срцама*, *ио селема*, *ио поляма*, где се говори.

Да видимо сада, шта је наставак ген. плурала, а шта је наставак локала плурала. Наставак је за ген. плурала *ам*, који се развио у старом словенском језику у *ъ*, н. п. *рабѣ-хъ*, *имѣ-хъ*, *сѣмѣ-хъ*, *рѣмѣ-хъ*. У српском језику *ъ* отпада, јер га нема, па се онда генитив подмладио новим вокалом *а*. дакле: *места*, *риба* и т. д. Дакле наставак је прави за генитив плурала *ъ*, а у српском *а*. Наставак је за лок. плурала *ам*, који гласи у ст. словенском *хъ*, н. п. *рабѣ-хъ*, *имѣ-хъ*, *костѣ-хъ*, *сѣмѣ-хъ*. У првој и другој врсти крајњи глас од основе *ъ* и *о* мења се ва *ѣ*, н. п. *рабѣ-хъ*, *имѣ-хъ*. Према томе од *Бањани* гласи лос. рл. *Бањанѣ-хъ* = *Бањаније-хъ*, од *табор* *таборије-хъ*, од *град* *градовије-хъ*. Шта видимо овде, кад нам дођу облици: *Бањанах*, *градовах*? Видимо, да се основе мешају са трећом врстом, а наставак за локал остаје исти, јер је у свима врстама један исти наставак за локал локал плурала. То мешање основа видимо ми већ и у старом словенском језику. Тако лок. плур. долазе: *жидохъ*, *грьдохъ*, *образохъ*, *халмохъ*, којима се основе помешале

међу основе IV. врсте т. ј. ти су локали постали по аналогiji четврте врсте.

На послетку, кад испоредимо наставак лок. плур. *а* са наставаком ген. плур. *а*, онда видимо, да се генитив плурала у Црној Гори помешао са лок. плурала. Из најстаријих времена има примера, где се ген. замењивао локалом, као: од старих временах; у старих писаца дубровачких: од *чланцијес*, од *осталих наменицијех* и т. д. Овде видимо локал са својим правим основама, а у црногорским генитивима видимо локал са основама треће врсте, као што смо видели горе и код локала. Црногорски генитиви изједначили су се са лок. плурала, као што се и у ошће датив и локал плурала с новим наставакима изједначио са инструменталом плурала; а код неких је генитива црногорских наставак локала дошао на готов генитив. Свакако су дакле генитиви црногорски морали постати аналогijом локала. При свем том не смеју се сматрати за генитиве *ио Бањанах*, *ио таборах*, *ио градовах*, јер се предлог *ио* слаже са локалом и што смо напред казали, да нема ни једнога примера, где би јасно видели, да се *ио* слаже и са генитивом.

Та то ме баш и задржава, да не могу усвојити мишљење Миклошића да је *а* у црногорском генитиву продрло из прономиналне или сложене деklinације: *изл*, *добрисл*. Кад би г. Вуловић могао доказати јасним примерима из црногорскога дијалекта, да се *ио* слаже са генитивом, онда бих ја морао признати, да су *ио Бањанах*, *ио градовах* генитиви, и онда би ово моје мишљење пропало. Дотле ћу пак ја мислити, да су то локали плурала, којима је основа по аналогiji треће врсте постала. Како са фор-

малне стране, тако и по слагињу предлога *ио* са локалом не иде нам никако у рачун, да су *ио Бањанах*, *ио градовах* генитиви. Формално се ген. плурала црногорски разликује од локала плурала само код оних речи, којима се основа свршује на два сугласна слова, н. пр. *дојаках* је ген. *дојках* лок., јер сам горе показао, да су се у лок. плур. изједначиле све основе са основама с наставаком *а*.

Кад се дакле ген. изједначио са локалом, онда није чудо, да је и онаки генитив, који се истина изједначио са локалом, али који је неко обележје задржао и од генитива, могао заузети место потпунога локала, а то је у оном стиху: „А висе јој змије о *дојаках*.“ С формалне стране *дојаках* је и локал и генитив, јер има и од овога и онога обележја. Није дакле чудо, што се лозео певач „Огњене Марије у паклу“, кад је казао: „А висе јој змије о *дојаках*.“

Кад све ово саберемо, што сам досад казао, онда мислим, да не ће бити погрешка у овом стиху, него га је морао баш добро чути сам Вук онако, као што га је и прибележио. Да сам ово о *дојаках* морао овако тумачити, те да ово не треба заменити предлогом *од*: *од дојаках*, гонило ме је моје субјективно мишљење о схваћању овога стиха. Ја мислим по својој субјективном схваћању, да ту треба предлог *о* и да је свакако овде приличнији по синтакси, него предлог *од*. Да се ово моје мишљење обори, потребно је г. С. Вуловићу да докаже, да *ио Бањанах*, *ио градовах* несу локали, него генитиви и да Црногорци замењују по значењу предлог *о* предлогом *од*. Докле се ово не докаже, мислим, да ваља стих: *А висе јој змије о дојаках* оставити овако, како га је Вук прибележио.

КОВЧЕЖИЋ

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ

— 151. свеска Народне библиотеке браће Јовановића доноси наставак „освешћених“ „Бранковића“ из Рајићеве историје а у 152. је свесци довршена Шилерова „Марија Стјуартка“ у преводу Сира Димитријевића. Которина, наравно како је већ „удешена за ерски позорицу“ те дакле завршена са десетом појавом петог чина (у преводу је овом то девета појава, јер је четврта појава — свезако са „сценских обзира“, о којима је „удешавач за ерски позорицу“ морао рачуна водити — изостављена) а једанаестој појави па све до петнаесте ни трага ни гласа. Па како Шилер, не имајући дабогме на уму „удешавање за ерски позорицу“, није преводиоцу или удешавачу дозвољено јасно маркирао ту крај, то је преводилац или удешавач — ко би ту знао, чије је то дело! — уз Лестрова последње речи у тој појави — „Sie kniet auf's Kissen — legt das Haupt —“,

после којих Лестер код Шилера „ohnmächtig“ а код преводиоца или удешавача „дело (!) онесвешћен“ падне, додао још и „Снемогући Боже! Свршено је!“ те тиме „као онесвешћени“ Лестер преводиоцем или удешавачем јавља читаоцима, да је у овом преводу комад већ свршен. На позорици ваљно, вољко се сећало, још и потмуо ударац сикира под и ворницом акустично илустрира последње речи Лестрова у тој појави. Да ли по Шилеру или по упутству кога другог? — Ми и опет велимо, да браћа Јовановићи греше, што у збирку своју примaju преводне књижевних дела туђинских онако, како су „удешена за ерски позорицу“, јер без икаква оправдана разлога иницирају и сецају на тиме богме помало и накаже дивне уметворе туђина-великаша. Ми то и опет велимо, ма да смо уверени, да ће и опет глас наш остати „глас запијућег на цустиње.“ Тако је то већ код нас у тој нашој, што по рекао пре неки дан неко, „књижевној републици“!

САДРЖАЈ: Ивану Триском у славу педесетгодишњице књижевног му рада. Песма од Ј. С. Ч. (Уз слику.) — Олга (Наставка). — Агитатор. (Наставка.) — О кнезу Лазару. (Наставка.) — Успомена на покојног пријатеља. (Наставка.) — Бранич ерскога језика. Александру Сандићу приказао „посветио“ Јован Живановић. — Ковчежић. Књижевне белешке.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА